

מפעל החב"ד, אשר יעמוד כמו רמים לא לדור אחד, כי אם לדורות הרבה. ההתבודדות ריכוזה את ניצוצות נפשו לאש גדולה של כיסופים, לאש אהבה רבה ואהבת עולם, לאש אהבה בתענוגים לאיך-סוף ברוך הוא; סופת המתלוקת, שגברה והלכה בינתיים והקיפה ערים ופלכים, זעזעה ישובים והחריבה משפחות — והוא ר' שניאור זלמן עמד על כרחו בעצם הסופה ויכול היה לומר „עלי היו כולנה". וכבר היה מעשה שנשלח על ידי ר' מנחם מנדל לשקלוב, יחד עם ר' אברהם מקאליסק, לעמוד בוויכוח עם המתנגדים, עמדו עליהם והורידום לתוך מרתף לכל הלילה כדי להוציאם משם למחרת ולעשות להם בזיונות, אך הם ניצלו משם וברחו בחשכת הלילה לאכסניה אחת כדי מהלך ז' וירסטאות משקלוב. אך שם נודע להם, שאף בעל האכסניה ההיא הוא מתנגד קנא ונוקם, וברחו גם משם בחשכת הלילה — כן, סופת המחלוקת יצקה עוז ותעצומות לתוך נפשו הלוהטת. להיות בבחינת וקוי ה' יחליפו כוח.

ר' שניאור זלמן באותן השנים החליף כוח ואגר כוח. שנים חלפו, קטטות וקטרוגים רבו גם רבו, אך הוא לא יצא מגדרו. עד תקמ"ח בערך, הוא כבר הגיע ליסוד השני של חב"ד, לגיל הבינה, ועדיין הוא נחבא אל הכלים. שכלו בוחן ובודק חקרי דברים וחקרי לב אנוש ולבו כבר בן, שאף המחלוקת היא כלי מחזיק ברכה להשלמת הנפש ולבירור המידות. ולא בכדי אומרת השמועה, שכשנודע לר' שניאור זלמן, שמתנגדו הגדול הגאון מוילנה נפטר, (בתקנ"ח), נאנח משברון-לב, אמר צידוק הדין, הניח את ראשו על השולחן לשעה מרובה מחמת חולשת הדעת. לאחר כך נאנח מעומקא דלבא ואמר: צרה גדולה באה עלי. מעכשיו תהא ההתנגדות עלי ממקור גבוה יותר. לא באה סופת המחלוקת אלא לטהר את הלב. אבל הרי יותר מכל סם של טהרה משמשת הבדידות מקוה-טהרה לנפש החפצה בקרבת אלהים.

ידועה למדי פרשת המסה ומריבה, שנפלה בחלקו של ר' שניאור זלמן גם בדברים שבינו לבין אנשי-שלומו ר' אברהם מקאליסק והרבי ר' ברוך בענין כספי הארץ הקדושה. אבל פרשה זו עיקר ענינה בקורות מנהיגים ונשיאים, ולא בתולדות החסידות. אף קצת דברי-גנוי לבעל משנת החב"ד מפי ר' אברהם מקאליסק יש בהם אולי שמינית של עסקיות זו, ואנו רשאים לפסוח על כל המערכה ההיא. ר' מנחם מנדל תמיד, ור' אברהם כמעט תמיד, היו קושרים קילוסים לר' שניאור זלמן, כי הוא „הגדול מאחיו", „בכל לבבו נאמן, כשר וישר וצדיק", אך הוא עד שנת תקמ"ח בערך, הוא אז כבן ארבעים, ביקש להיות שרוי בצל. פעם אחת, אומרת שמועה, עמד ר' שניאור זלמן ליד חלונו וראה שיירה של יהודים, לבושים בגדי-שבת, ובתוכה כמה מחבריו, הולכים לביתו בפנים שמחות. הבין שהם באים אצלו לקבלו עליהם לרב. נבהל מאד וביקש להימלט ולהסתתר מפניהם, אף קרא בנהמת-רוחו: „למה הם הולכים אלי? מה הם מבקשים ממני?" אמרה לו זוגתו הרבנית: אל תברח, שניאור זלמן, אין הם באים אלא לשמוע מפיו קצת דבורים בשם רבך המגיד ז"ל וספורים על הנהגותיו. אמר ר' שניאור זלמן: אם כך ניתא. אספר להם מה ששמעתי מפי רבי ז"ל.

כיוון שפתח פיו לדבר חידושי-תורתו של רבו ז"ל נפתח מעין שבלבו ושוב לא יכול לעצור מלהפיץ את מעינותיו חוצה.